

ТЕЗИ

УДК 1:008

Самчук Роман

ПОСТМОДЕРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Насамперед варто зазначити, що проблема ідентичності тісно пов'язана з культурною парадигмою, у якій відбувається постановка цієї проблеми. Як відомо, протягом останніх десятиліть відбувалася стрімка трансформація культури, яка за масштабами змін є безпрецедентною. Потрібно підкреслити, що сучасну культуру дуже часто називають постмодерною культурою. Основним гаслом культури постмодерну є подолання (деконструкція) вад модерної парадигми культури. Одним із наслідків ревізії попередньої культурної парадигми стало те, що представники постмодернізму запропонували не лише декілька принципово нових стратегій ідентичності, а й кардинально змінили сам підхід до ідентичності.

Специфіка підходу до цих нових стратегій ідентичності відбувається в традиціях постмодерну: «дух постмодерну» не визнає аксіом, він мінливий, динамічний та плинний. Відтак стратегії ідентичності запропоновані цією культурою не мають чітко визначених «лекал» і ґрунтуються на плюральності, гетерогенності, суб'єктивності, поліваріативності. Варто також зазначити, що постмодерн трансформує та «девальвує», але не повністю руйнує попередні модерні ідентичності – релігійну, національну, етнічну та ін.

Постмодерні стратегії ідентичності можна вважати певними способами долучення чи причетності до цієї культурної парадигми. Внаслідок чого особливістю постмодерної ідентичності є те, що вона знаходиться у постійному процесі конструювання та деконструкції, який супроводжується перманентною переоцінкою цінностей, трансформацією світоглядних орієнтацій, поєднання часто суперечливих компонентів. Зважаючи на те, що культура постмодерну характеризується відсутністю стійкої парадигми, це накладає свій відбиток і на стратегії ідентичності, які виникають на ґрунті цієї культури. З. Бауман вважає, що нестійкість і пластичність сучасної ідентичності є закономірним наслідком перебування

в умовах суспільства, яке швидко змінюється. Відтак характерною рисою сучасної свідомості є заміна «довгострокової» ментальності на «короткострокову» [1, с. 401].

Доволі цікавим та показовим є визначення постмодерних ідентичностей та шляхів ідентифікації, які дуже часто носять метафоричні назви: «збентежена ідентичність» (Л. Донскіс), «протеева ідентичність» (Р. Дж. Ліфтон), «змішана ідентичність» (М. Фаслер), «флюїдна ідентичність» (Б. Беккер), «електронна ідентичність», «автокреація людини» (Р. Шустерман) «посттрадиційна ідентичність», «лабіринт ідентичностей», «віртуальна ідентичність», «поліідентичність», «транснаціональна ідентичність». Тобто йдеться про те, що в постмодерні відкидається класична концепція ідентичності, за якої ідентичність розглядається як доволі стійке та послідовне утворення, натомість пропонуються концепції ідентичності як постійного процесу ідентифікації та переідентифікації, конструювання та деконструкції ідентичностей. Схожої думки притримується і У. Бек, який стверджує, що нині традиційні моделі соціального життя втратили своє значення і були замінені індивідуалізованими моделями життя. Таким чином, люди самі конструюють свою ідентичність. Крім того, її можна обирати з низки моделей ідентичності [2, с. 10].

На наше переконання, про постмодерну ідентичність не можна говорити в однині – це швидше множина, сукупність стратегій ідентичності, ніж одна чітко визначена стратегія. За своєю суттю вона чимось подібна до оксиморону, який поєднує суперечливі речі. Вищезазначене дозволяє зробити припущення, що найбільш сприятливим ґрунтом для нових постмодерністських стратегій ідентичності є мережа Інтернет, оскільки саме у віртуальній мережі є всі умови для створення нового типу особистості, яка комфортно почуває себе в сучасній мінливій ситуації. У літературі можна віднайти спроби означити такий тип особистості: «homo virtualis», «homo Interneticus», «homo currens» (людина, що біжить, яка постійно знаходиться в динаміці).

Ще однією особливістю впливу постмодерну на сферу ідентичності можна вважати те, що в сучасній людині можна відшукати декілька, так би мовити, ідентичностей, які паралельно існують, які можуть бути з різних часових епох. Таким чином, багатоманітність стратегій постмодерної ідентифікації дає підстави стверджувати про наявність «поліідентичності» чи «дисперсної» (розсіяної) ідентичності. Однак такий підхід до ідентичності може містити в собі

цілком реальну загрозу для людини як біологічної істоти. Проблема полягає в тому, що цілком закономірно виникає питання: наскільки можливий ступінь дифузії (розмитості) особистісної ідентичності? Мається на увазі, чи можлива множинність (*Self-identity*) «самості» людини, яка відповідає за усвідомлення себе собою та здатність відрізнити себе від інших людей. Адже порушення цілісності свідомості індивіда зумовлює не лише його незахищеність перед маніпулятивними технологіями, а й створює загрозу заблукати у лабіринті власних *Alter-Ego* (біполярний розлад). Адже, як зазначав Й. Хейзінга, «той, хто надягнув маску, «грає» іншу істоту. Але він і сам «є» цією іншою істотою» [3, с. 32].

З технічної точки зору віртуальна ідентичність є лише вигадкою, фікцією, симулякром, оскільки вона позбавлена матеріальної природи та ґрунтується на створенні дієвих осіб, які не відповідають реальній особистості їх творця (автора). Проте значна кількість «віртуальних особистостей» за своїми властивостями часто є не можливими в реальному світі. Тобто є казковими, міфічними чи фантастичними істотами, які наділені надприродними властивостями, існування яких можливе лише у цьому вигаданому віртуальному світі та уяві людини. У цьому випадку закономірним є запитання: чи є ця ідентичність відображенням пошуку власної ідентичності, чи є конструюванням ідентичності бажаної, жаданої, яка дає змогу подолати онтологічні обмеження фізичного світу або власної фізичної чи психологічної природи. Ескапізм у віртуальний світ або розчинення в цій альтернативній, штучній реальності межує зі створенням у межах однієї людини певної кількості автономних *Alter-Ego*. Таким чином таку людину можна порівняти з актором, який грає кілька ролей. Однак, якщо мистецтво актора полягає у вмінні «проживати» на сцені життя своїх персонажів, то в реальному житті це завдання є не таким простим. Адже на відміну від віртуальної реальності у справжньому житті складну проблему не вирішити натиском комбінації кількох клавіш чи кнопкою вимкнення електронного гаджета.

Осмислюючи сучасну проблему ідентичності, на наше переконання, варто звернути увагу на спостереження, яке здійснив М. Кастельс. Філософ стверджує, що розмивання та втрата значення традиційних ідентичностей зумовлюють кризу ідентичності. Наслідком якої стає пошук нових ідентичностей, що, своєю чергою, може зумовити до повернення до патріархальних ідентичностей, які знову стають актуальними [4].

Насамкінець потрібно зазначити, що не викликає сумнівів твердження про те, що проблема ідентичності надзвичайно багатогранна та складна. У культурі постмодерну проблема ідентичності гранично загострюється, оскільки потреба людини в ідентифікації є необхідною умовою її існування як біологічної істоти. Таким чином, напрацювання нових стратегій ідентичності у культурі постмодерну є завданням надзвичайно складним, адже мозаїчна та динамічна суть постмодерну вимагає принципово нових підходів до проблеми ідентичності, напрацювання та позитивне вирішення яких можна вважати відповіддю на один із викликів часу.

Література:

1. Чутора М. Особливості формування ідентичності в Постмодерні / М. Чутора // Публічне управління: теорія та практика. – № 3–4. – 2010. – С. 400–404.
2. Beck U. Work risk society. – Cambridge: Polity Press, 1999. – 184 p.
3. Хейзинга Й. Homo ludens. Статті по истории культуры / Йохан Хейзинга. – М. : Прогресс Традиция, 1997. – 416 с.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М., 2000. – 606 с.